

درآمد:

مترجمان قرآن خدمات بزرگی به قرآن کرده و در راه گسترش فرهنگ قرآنی گام‌های بلندی برداشته اند. اما ترجمه قرآن در طول تاریخ اسلام، سیر تکاملی را پیموده است، و به اعتراف مترجمان قرآن، ترجمه نهایی و مطلوب تاکنون حاصل نشده است. از این رو لازم است ترجمه قرآن سیر تکاملی خویش را ادامه دهد، و این حرکت تکاملی بدون نقد و بررسی و آسیب‌شناسی ترجمه‌های پیشین امکان ندارد. بنابراین آسیب‌شناسی ترجمه‌های قرآن به معنای نادیده گرفتن زحمات و نقاط قوت ترجمه‌ها نیست. و اگر نامی از مترجمی محترم به میان می‌آید، نوعی احترام به اوست و این نقدها همچون اصل ترجمه‌ها چراغ راه آیندگان خواهد شد، تا ترجمه‌های استوارتر و دقیق‌تر و کامل‌تر از قرآن شکل بگیرد.

روش‌شناسی نقد ترجمه‌های قرآن
آسیب‌شناسی‌ها و نقدهای ترجمه قرآن به چند شیوه انجام شده است:

الف: نقد و بررسی خاص

در این شیوه ناقد یک ترجمه خاص مثل ترجمه «مجتبوی» را انتخاب کرده و به بررسی و نقد آن پرداخته است. که این شیوه خود به دو صورت فرعی انجام گرفته است:

۱ - نقد و بررسی ترتیبی یک ترجمه

یعنی ناقد با بررسی سوره به سوره یا آیه به آیه به صورت ترتیبی به نقد ترجمه‌ها پرداخته است.

۲ - نقد و بررسی موضوعی یک ترجمه

یعنی ناقد موضوعات مختلف همچون لغزش‌های ادبی، کلامی، ویرایشی و ... را در یک ترجمه خاص پیگیری کرده است.

ب: نقد و بررسی عام:

در این شیوه ناقد بدنبال نقد ترجمه شخص خاصی نیست بلکه موضوعات گوناگون (مثل لغزش‌های ادبی - تفسیری و ...) را در ترجمه‌های متعدد پی جویی می‌کند. و از آنها مثال می‌آورد. تذکر: در آسیب‌شناسی ترجمه قرآن لازم است به روش و سبک مترجم قرآن توجه شود. (که در برخی موارد در مقدمه یا پی‌نوشت ترجمه بیان شده است) چرا که براساس یک روش ترجمه، نمی‌توان ترجمه به روش دیگر را نقد کرد، و همین‌گونه در مورد سبک‌های ترجمه قرآن. برای مثال اگر کسی بر اساس روش ترجمه تحت‌اللفظی، ترجمه کرده است نمی‌توان به او اشکال کرد که چرا فعل فارسی را در آخر جمله نیاورده است و نیز کسی که براساس شعر ترجمه کرده است، لازم است به مشکلات و تنگناهای شعری توجه کنیم سپس او را نقد کنیم.

تاریخچه نقد ترجمه‌های قرآن

آغازگر نقد ترجمه قرآن، در نیم قرن اخیر، در عرصه مطبوعات، استاد شهید مطهری رحمه الله بوده است که در سال ۱۳۲۴ ش در مجله «یغما» نقدی بر ترجمه مرحوم ابوالقاسم پاینده از قرآن کریم منتشر ساخت و بعد از ایشان مرحوم سید محمد فرزانه به طور مبسوط نقد و بررسی ترجمه پاینده را به پایان رسانید.

البته نقد ترجمه‌های فارسی بین سالهای ۱۳۶۸ - ۱۳۴۰ ش رکوردی هیجده ساله را شاهد بود، و تنها یک مقاله در سال ۱۳۵۹ ش از آقای سید محمد محیط طباطبائی در مجله آینده در نقد ترجمه آقای شهرام هدایت با عنوان «نظری جدید بر ترجمه‌ای جدید از قرآن مجید» منتشر شد. و سالهای ۱۳۷۱ - ۱۳۶۹ ش نیز بدون نقد سپری شد. اما از سال ۱۳۷۲ ش نقدهای متعدد شروع شد و در سال ۱۳۷۵ ش به ۲۳ مقاله در سال رسید. ۱××× حجت، هادی، تاریخچه نقد ترجمه‌های فارسی قرآن کریم، ترجمان وحی، ش ۵۵ / ۶×××

کتابشناسی نقد ترجمه‌های قرآن

در دهه اخیر نقدهای چندی به ترجمه‌های قرآن زده شده و به شیوه‌های مختلف، ترجمه‌ها، آسیب‌شناسی شده است از جمله:

- ۱ - ترجمه‌های ممتاز قرآن در ترازوی نقد، محمد علی کوشا، انتشارات کتاب مبین، ۱۳۸۲ ش که به نقد ترجمه‌های آقایان امامی - آیتی - خرمشاهی - فولادوند - خرم دل - ترجمه احمد آرام از آیات قرآن کریم در الحیاة - ترجمه خانم فاطمه مشایخ از تلخیص المیزان، پرداخته است. در این کتاب از روش خاص و ترتیبی در نقد ترجمه‌ها استفاده شده است.
 - ۲ - تاریخ ترجمه از عربی به فارسی، دکتر آذرتاش آذرنوش، ۱۳۷۵ ش. ایشان به بررسی ترجمه‌های کهن فارسی همچون ترجمه طبری (= رسمی) کشف الاسرار میبیدی و ترجمه تفسیر ابوالفتوح رازی و ... پرداخته است. شیوه ایشان در نقد، در بخش اول کتاب به صورت خاص و ترتیبی است. اما در بخش دوم کتاب از شیوه عام و موضوعی استفاده کرده است و بیشتر به نقد ترجمه‌ها از دیدگاه دستور زبان فارسی پرداخته است.
 - ۳ - آسیب‌شناسی ترجمه قرآن کریم در واژه و ساختار، پایان‌نامه آقای امیر مسعود صفری، دانشگاه امام صادق علیه السلام ۱۳۸۰ ش مکارم شیرازی، در این کتاب به نقد ترجمه‌های متعددی همچون ترجمه آیه الله مکارم شیرازی، فولادوند، خرمشاهی و ... به صورت عام و موضوعی پرداخته شده است. این کتاب آسیب‌های ترجمه‌ها را به دو بخش واژگانی و ساختار تقسیم کرده و برای هر کدام مثال‌های متعددی آورده است. سپس ترجمه مطلوب خود را از آیه مورد بحث ارائه کرده است.
 - ۴ - قرآن پژوهی (هفتاد بحث و تحقیق قرآنی) بهاء الدین خرمشاهی، مرکز نشر فرهنگی مشرق، تهران ۱۳۷۲ ش. در این کتاب از ص ۳۲۳ تا ص ۵۳۸ در مورد ترجمه‌های متعدد، سخن و نقد آمده است از جمله:
- ترجمه قرآن مجید به قلم فولادوند، آیتی، بهبودی، فارسی، خواجوی، خرمشاهی، الهی قمشه‌ای و ترجمه جدید قرآن به انگلیسی.

مقاله‌شناسی نقد ترجمه‌های قرآن

- در دهه‌های اخیر مقالات متعددی در مورد ترجمه‌های قرآن در مجله مترجم، مجله بینات و مجله ترجمان وحی و ... منتشر شده است که در این مقالات نیز گاهی از روش خاص و گاهی از روش عام استفاده شده است. فهرستی از این مقالات را آقای‌های هادی حجت در مجله ترجمان وحی شماره شش آورده است خوانندگان را به آن ارجاع می‌دهیم، و در اینجا تنها به برخی از مهم‌ترین مقالات به زبان غیر فارسی اشاره می‌کنیم که عبارتند از:
- ۱ - نخستین ترجمه قرآن به زبان فرانسه، دکتر جواد حدیدی، ترجمان وحی، شماره ۱.
 - ۲ - ترکیب‌های اضافی در ترجمه روسی قرآن، دکتر احمد پاکتچی، ترجمان وحی، شماره ۱.
 - ۳ - نگاهی به ترجمه‌های آذربایجانی قرآن، رسول اسماعیل زاده، ترجمان وحی، شماره ۱.
 - ۴ - ترجمه‌ای یهودوار از قرآن به زبان فرانسه، دکتر جواد حدیدی، ترجمان وحی، شماره ۶.
 - ۵ - نقد و بررسی ترجمه‌های آذری قرآن کریم، ترجمه ضیاء بینادف و واسیم محمد علی یئو، رسول اسماعیل زاده، ترجمان وحی، شماره ۳.
 - ۶ - گزارشی کوتاه درباره ترجمه‌های قرآن کریم به زبان روسی، دکتر احمد پاکتچی، ترجمان وحی، شماره ۳.
 - ۷ - مصاحبه‌ای کوتاه با دکتر میرزا ملا احمد، مترجم قرآن به زبان تاجیکی، ترجمان وحی، شماره ۳.
 - ۸ - ترجمه‌های قرآن کریم به زبان آلبانیایی، پروفیسور دکتر گازمند اشپوزا، ترجمان وحی، شماره ۴.
 - ۹ - قرآن در چین، جین یی جیو، برگردان محسن جعفری مذهب، ترجمان وحی، شماره ۴.
 - ۱۰ - بررسی ترجمه‌های قرآن به زبان ترکی استانبولی، گروه ترجمه ترکی استانبولی مرکز ترجمه، ترجمان وحی، شماره ۴.
 - ۱۱ - ترجمه قرآن کریم به زبان روسی از سابلوکوف تا پور و خوا، دکتر عمادالدین حاتم، ترجمان وحی، شماره ۴.
 - ۱۲ - مارمادوک پیکتال مترجم قرآن کریم به زبان انگلیسی، مرتضی کریمی نیا، ترجمان وحی، شماره ۵.
 - ۱۳ - دومین ترجمه قرآن مجید به زبان فرانسه، دکتر جواد حدیدی، ترجمان وحی، شماره ۷.

- ۱۴ - نظری اجمالی بر ترجمه‌های لاتینی قرآن مجید، هارتموت بابزین، ترجمه دکتر علیرضا انوشیروانی، ترجمان وحی، شماره ۷.
- ۱۵ - ترجمه شاعر آلمانی فریدریش روکرت، دکتر محمود العلی حسینات، ترجمان وحی، شماره ۷.
- ۱۶ - معرفی چند ترجمه قرآن به زبان ازبکی، ابراهیم خدایار، ترجمان وحی، شماره ۷.
- ۱۷ - پروفیسور «بیلاوسکی» اسلام شناس و مترجم لهستانی قرآن کریم، ترجمان وحی، شماره ۷.
- ۱۸ - تاملی در برخی از نقاط قوت و ضعف ترجمه رودی پارت، مسعود انصاری - ترجمان وحی، شماره ۸.
- ۱۹ - گزارشی از ترجمه‌های ژاپنی قرآن، محمد القائم صفا ساوادا، ترجمان وحی، شماره ۸.
- ۲۰ - ترجمه و تفسیری روایی از قرآن مجید به زبان فرانسه، جواد حدیدی، ترجمان وحی، شماره ۹.
- ۲۱ - آیا ترجمه جرج سیل قابل اعتماد است، دبیلو، جی. شلابیر، ترجمه عباس امام - علی وجیهی - ترجمان وحی، شماره ۱۰.
- ۲۲ - ترجمه آهنگین قرآن کریم به زبان انگلیسی، گفتگو با دکتر فیضالله نیک آیین، مرتضی کریمی نیا، ترجمان وحی، شماره ۱۰.
- ۲۳ - نگاهی به ترجمه جدید آلمانی قرآن از خانم زیگرت یمینی (شولتس)، مرتضی کریمی نیا، ترجمان وحی، شماره ۱۴.
- ۲۴ - ترجمه ای متین و ماندگار از قرآن مجید به قلم استاد قرایی، بهاء‌الدین خرمشاهی، ترجمان وحی، شماره ۱۴.
- ۲۵ - نگرشی بر تاریخ ترجمه قرآن کریم به زبان ترکمنی، بی بی مریم شرعی - ملاعاشور قاضی، ترجمان وحی، شماره ۱۵.
- ۲۶ - بررسی ترجمه انگلیسی یوسف علی، آرتور جفری، عباس امام، ترجمان وحی، شماره ۱۵.
- ۲۷ - ترجمه قرآن کریم به زبان بوسنیایی و ارزشهای ساختاری آن، دکتر اسعد دور اکوویچ، ترجمه یعقوب جعفری - ترجمان وحی، شماره ۱۵.
- ۲۸ - ترجمه بسیار قدیمی از قرآن کریم، سید علی موسوی گرمارودی شماره ۷ بینات، شماره ۳۱ این مقاله به معرفی ترجمه فارسی قدیمی در تاجیکستان می‌پردازد، و آن را بررسی می‌کند.

تقسیم بندی آسیب‌های ترجمه‌های قرآن
 آسیب‌های ترجمه‌های قرآن را از جهات متعدد می‌توان تقسیم کرد ولی ما در این نوشتار از تقسیم بندی ذیل استفاده می‌کنیم:

- اول: آسیب‌های علمی ترجمه.
 دوم: آسیب‌های فنی ترجمه.
 سوم: آسیب‌های مبنایی.
 چهارم: آسیب‌های اخلاقی.
 پنجم: آسیب‌های ترجمه‌های مستشرقان.
- اول: آسیب‌های علمی ترجمه
 مترجم قرآن باید شرایط، و آمادگی‌ها و دانش‌های ویژه‌ای داشته باشد. حال اگر مترجم شرایط یا علوم لازم را برای ترجمه نداشته باشد، ترجمه او گرفتار آسیب‌های زیر می‌شود:
- ۱ - آسیب‌های تفسیری در اثر عدم آگاهی کامل مترجم از تفسیر آیات.
 ۲ - آسیب‌های فقهی در اثر عدم اطلاع کافی مترجم از علم فقه و عدم توانایی در استنباط از آیات الاحکام.
 ۳ - عدم اطلاع مترجم از علوم تجربی و نقش آن در تفسیر و ترجمه، که گاهی سبب لغزش‌هایی در ترجمه آیات شده و آسیب‌هایی را در پی می‌آورد.
 ۴ - عدم تسلط مترجم بر زبان مبدأ که بدنبال آن آسیب‌های زیر پدید می‌آید:
 الف: آسیب‌های ادبی در اثر ضعف ادبیات عرب.
 ب: آسیب‌های واژه شناسی در اثر عدم اطلاع از ریشه و معانی لغات یا عدم مراجعه به کتاب‌های لغت.
 ۵ - عدم تسلط مترجم بر زبان مقصد: عدم آگاهی مترجم از ساختار دستوری زبان مقصد و معانی واژگان و کاربردهای آنها موجب لغزش‌های متعدد می‌شود.

دوم: آسیب‌های فنی ترجمه
 ترجمه هر کتاب ضوابط و قواعد خاصی دارد، که در ترجمه قرآن نیز لازم است رعایت شود.

عدم توجه به این ضوابط و قواعد و رعایت نکردن آنها موجب می‌شود که مترجم قرآن گرفتار آسیب‌ها و لغزش‌های زیر شود:

۱ - آسیب‌های ویرایشی
لغزش‌های ویرایشی گاهی موجب دشواری درک متن ترجمه می‌گردد و گاهی معنای آن را غلط می‌سازد.
مثال: «سقیکم ممّا فی بطونه» (نحل / ۶۶)
فولادوند: از آنچه در [لابلای] شکم آنهاست.
«یخرج من بطونها شراب» (نحل / ۶۹)
فولادوند: [آنگاه] از درون [شکم] آن، شهدی که ...
که در این ترجمه در مورد واژه «بطون» از گروهی به دو صورت مختلف استفاده شده است و یک جا «شکم» داخل گروهی و یک جا خارج گروهی قرار گرفته است. که دو معنا را برای یک واژه نشان می‌دهد.
مثال دیگر: «ذلک بانهم قالوا لیس علینا فی الامین سبیل» (آل عمران / ۷۵)
حلبی: این [بدان سبب] است که ایشان گفتند: بر ما گناهی نیست [در ادا نکردن مال [غیر اهل کتاب و یا [اعراب بی کتاب]...»
در این ترجمه معادل «باء» که سببیت بوده بدون دلیل داخل گروهی رفته و نیز معادل «فی» در گروهی قرار گرفته و واژه‌های «ویا» به متن اضافه شده در حالی که در آیه نیست.
مثال دیگر: «فلوبهم مرض فزادهم الله مرضا» (بقره / ۱۰)
فولادوند: در دل‌هایشان مرضی است؛ و خدا بر مرضشان افزود؛
در این آیه «فزادهم» با «فء» آمده که ارتباط کامل جمله بعد و قبل را نشان می‌دهد ولی این ارتباط با «کاما ویرگول» قطع شده است ولی «دل‌هایشان» که سه کلمه است به همدیگر وصل شده است.

۲ - عدم هماهنگی درونی متن ترجمه
یکسان سازی معانی جمله‌ها و آیات مشابه در ترجمه کاری دشوار است. از این رو برخی مترجمان از آن صرف نظر می‌کنند و ترجمه آنها گرفتار عدم هماهنگی درونی می‌شود.
مثال: «والذین هم علی صلواتهم یحافظون» (مؤمنون / ۹) : «و کسانی که [وقت] نمازهای خویش را نگهداری کنند.»
در ترجمه ابوالقاسم پاینده (چاپ پنجم ۱۳۵۷ ش) دو گونه ترجمه شده است: «و کسانی که مواظب نمازشان باشند.» (معارج / ۳۴)
مثال دیگر: «بما قدمت ایدیهم» در ترجمه مجتبی (چاپ اول ۱۳۷۱ ش) دو گونه ترجمه شده است:
«به سبب آنچه کرده اند» (بقره / ۹۵)
«به سبب آنچه دست‌هایشان پیش فرستاده است.» (جمعه / ۷)
مثال دیگر: «فخذهم الله بذنوبهم» در ترجمه فولادوند (چاپ اول، ۱۳۷۳ ش) سه گونه ترجمه شده است:
«پس خداوند به [سزای] گناهانشان [گریبان] آنان را گرفت.» (آل عمران / ۱۱)
«پس خدا به [سزای] گناهانشان گرفتارشان کرد.» (انفال / ۵۲)
«خدا آنان را به کیفر گناهانشان گرفت.» (غافر / ۲۱)
مثال دیگر: «والذین هم لفروجهم حافظون» در ترجمه آقای خرمشاهی (چاپ اول ۱۳۷۴ ش) دو گونه ترجمه شده است:
«و کسانی که پاکدامنی می‌ورزند.» (مؤمنون / ۵)
«و کسانی که ناموسشان را حفظ می‌کنند.» (معارج / ۲۹)

۳ - حذف و اضافه نابجا در ترجمه آیات
گاهی حذف و اضافه‌ها هیچ توجیهی قابل قبولی ندارد.
مثال: «لَا جُرمَ أَنْ لَهِ یَعْلَمُ مَا یَسْرُونَ وَ مَا یَعْلَنُونَ أَنَّهُ لَا یَحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ» (نحل / ۲۳)
فولادوند: «شک نیست که خداوند آنچه را پنهان می‌دارند و آنچه را آشکار می‌سازند، می‌داند، و او گردن کشان را دوست نمی‌دارد.»
در این ترجمه عبارت «ان» معنا شده است و بجای آن واژه «و» اضافه شده است بدون آنکه داخل پرانتز یا گروهی برود. در حالی که بهتر بود از واژه «در حقیقت» و مانند آن معادل «ان» استفاده می‌شد.
مثال دیگر: «لهم تکن ارض الله واسعة فتهاجروا فیها» (نساء / ۹۷)
مکارم: مگر سرزمین خدا، پهناور نبود که مهاجرت کنید؟!
در این ترجمه تعبیر «فیها» ترجمه نشده است.

مثال دیگر و لا هرنهم فليبتكن آذان الانعام و لامرنهم فليغيرن خلق الله» (نساء / ۱۱۹)

مکارم: و به آنان دستور می‌دهم که (اعمال خرافی انجام دهند و) گوش چهارپایان را بشکافند، و آفرینش (پاک) خدایی را تغییر دهند. در این ترجمه نیز جمله «لامرنهم» دوم ترجمه نشده است. البته گاهی اینگونه حذفها توجیه می‌شود که با توجه به قرینه ما قبل و برای جلوگیری از تکرار حذف شده است. xxx ۲ ربانی، محمد، جوابیه ای از نقد ترجمه قرآن کریم حضرت آیه الله مکارم شیرازی، بینات، شماره ۱۰/۱۶۰. xxx ولی بنظر می‌رسد که این توجیه برای حذف یک جمله قرآن در ترجمه کافی نیست.

۴ - اشکالات ساختاری (صرفی، نحوی و دستوری) عدم شناخت یا عدم توجه به نظام ساختاری و دستور زبان مبدأ و مقصد مثلاً نحو و صرف یا دستور زبان فارسی، موجب می‌شود که ترجمه گرفتار لغزش‌های متعدد شود.

اینک چند مثال:

مثال: «ان كانت لكبيرة الا على الذين هدى الله» (بقره / ۱۴۳) آیتی: هر چند که این امر جز بر هدایت یافتگان دشوار می‌نمود. امامی - الهی قمشه ای: هر چند که این کار جز ... در این آیه واژه «ان» مخففه از مثقله (ان) است به دلیل آنکه «لام» در «لكبيرة» مفتوح است. برای معنای آن «حتما و مسلما» و مانند آنها مناسب است. پس «ان» وصلیه یا شرطیه نیست تا معنای آن «هر چند» باشد. مثال دیگر: «لا تسأل عن اصحاب الجحيم» (بقره / ۱۱۹) خرمشاهی: و با تو درباره دوزخیان چون و چرا نکنند. فعل «تسئل» مجهول است اما در ترجمه اول جمله معلوم معنا شده است. و بهتر بود اینگونه ترجمه می‌شد: «و درباره اهل دوزخ، از تو پرسشی نخواهد شد.»

مثالی دیگر: «و جعلنا من الماء كل شيء حي» (انبیاء / ۳۰) الهی قمشه ای: و از آب هر چیز را زنده گردانیدیم. فعل «جعل» گاهی دو مفعولی بمعنای «گردانیدن» است و گاهی يك مفعولی و به معنای «آفریدن و پدید آوردن». و در جمله فوق يك مفعولی است؛ چون «حياً» نیامده است. در حالی که مترجم گمان کرده که دو مفعولی است. بنابراین ترجمه صحیح آیه اینگونه می‌شود:

و هر چیز زنده ای را از آب پدید آوردیم. (آیتی - خواجهی - مجتبوی) مثال دیگر: «يا ايها النفس المطمئنة» (فجر / ۲۷)

خرمشاهی: و هان ای نفس مطمئنه

مثال دیگر: «امرأة مؤمنة» (احزاب / ۵۰)

الهی قمشه ای: زن مؤمنه ای.

در این ترجمه‌ها صفت، مونث آورده شده است. در حالی که در فارسی مطابقت صفت و موصوف در تذکیر و تأنیث لازم نیست.

مثال دیگر: «أتأت به قومها تحمله قالوا يا مريم لقد جئت شيئاً فرياً» (مریم / ۲۷)

الهی قمشه ای: «آنگاه قوم مریم که به جانب او آمدند که از این مکان همراه بپرند گفتند...»

مترجم گمان برده است که «قوم» فاعل «اتت» است در حالی که «مفعول» است. و فاعل آن ضمیر «مریم» است که در فعل مستقر است. یعنی ترجمه صحیح جمله اینگونه می‌شود: و «مریم» در حالی که او را در آغوش گرفته بود، وی را نزد قومش آورد؛ گفتند: «ای مریم! به یقین چیز شگفت (و زشت) آورده ای!» (ترجمه جمعی)

مثال دیگر: «و كنت عليهم شهيداً ما دمت فيهم» (مائده / ۱۱۷)

الهی قمشه ای: «تو خود بر آن مردم گواه و ناظر اعمال آنان بودی مادامی که من در میان آنان بودم.» مترجم گمان کرده است که ضمیر «كنت» خطاب است در حالی که ضمیر متکلم است.

سوم: آسیب‌های مبنایی ترجمه

ترجمه قرآن دارای مبنایی زیر است:

- ۱ - مبنایی وجودی (امکان ترجمه).
- ۲ - مبنایی فقهی.
- ۳ - مبنایی تفسیری.
- ۴ - مبنایی کلامی.

- ۵ - مبانی ادبی.
 ۶ - مبانی قرائی.
 ۷ - مبانی زبان شناختی.
 ۸ - مبانی روش شناختی.
 عدم توجه به مبانی صحیح ترجمه قرآن موجب لغزش در ترجمه می‌شود و آسیب‌های جدی را متوجه ترجمه می‌سازد.

چهارم: آسیب‌های اخلاقی در ترجمه همان گونه که در مباحث شرایط مترجم بیان شد، رعایت آداب و اخلاق و طهارت روحی از شرایط کمال ترجمه است. ولی گاهی فقدان این شرایط مترجم را گرفتار لغزش‌هایی می‌کند که به علمیت و اعتبار ترجمه آسیب می‌زند. برخی از این آسیب‌ها عبارتند از:

- ۱ - تعصب‌های قومی، مذهبی و کلامی
 بهترین راه دفاع از حق، بیان حقیقت است. اما گاهی افراد بر عقیده خویش (که گمان می‌کنند حق است) پافشاری زیاد می‌کنند و کم‌کم گرفتار تعصب شده، حقایق موجود را انکار می‌کنند یا مطالب غیر ثابت را بعنوان دلایل قطعی مطرح می‌کنند و یا پا را از این فراتر می‌گذارند و به مغالطه دست می‌یازند. این‌گونه شیوه‌ها در تفسیر و ترجمه نه تنها مفید نیست بلکه آسیب جدی به شمار می‌آید که موجب لغزش در ترجمه و بی اعتبار شدن آن می‌شود.
 مثال آن را در ترجمه آندره شورقی یهودی می‌بینیم که آیات قرآن را که یهودیان را سرزنش می‌کند از ترجمه فرانسوی قرآن خود حذف کرده است. و این نوعی اقدام تعصب آمیز مذهبی و خیانت در امانت بشمار می‌آید.

- ۲ - تقلید
 برخی مترجمان به جای دقت و بررسی در تفسیر و ترجمه، به تقلید روی می‌آورند، و همان مطالب گذشتگان را بدون کم و زیاد (در محتوا) نقل می‌کنند و فقط گاهی به ویرایش لفظی یا تغییر اندک در الفاظ بسنده می‌کنند.
 در حالی که همان گونه که گذشت ترجمه نوعی تفسیر است، و همان‌گونه که در تفسیر تقلید جایز نیست xxx ۳ تفسیر هو ایضاح مراد الله تعالی من کتابه العزیز فلا يجوز الاعتماد فیه علی الظنون والاستحسان و لا علی شیء لم یثبت انه حجة من طریق العقل او من طریق الشرع للنهی عن اتباع الظن و حرمة اسناد شیء الی الله بغیر اذنه (البیان فی تفسیر القرآن، سید ابوالقاسم موسوی خوئی، ۱۳۹۷). xxx در ترجمه نیز جایز نیست؛ چون تقلید در تفسیر و ترجمه، سخن گفتن و نسبت دادن مطالب از روی جهل به خداست و این نوعی افتراء و کذب است که مسلماً حرام است.
 مثال: در ترجمه لاتینی ماراچی اشتباهاتی صورت گرفته است که «سیل» و «رادول» از او تقلید کرده اند و همان لغزش‌ها را تکرار کرده اند. و نیز آقای «رادول» به تقلید از تفسیر طبری، ماجرای «گرانیق» را وارد ترجمه قرآن کرده است.

پنجم: آسیب‌های ترجمه‌های مستشرقان
 خاورشناسان ترجمه‌های متعددی از قرآن به زبان‌های اروپایی و آفریقایی و حتی هندی کرده اند، اما همگی با یک هدف و انگیزه به ترجمه قرآن نپرداخته اند بلکه:
 الف: برخی خاورشناسان مغرض هستند که به دنبال ابطال قرآن کریم بوده اند. از این رو ترجمه‌هایی غیر معتبر و افتراء آمیز نوشته اند. که در اینجا به چند نمونه اشاره می‌کنیم.

ترجمه انگلیسی سیل (Sale) از قرآن (سال ۱۷۳۴) شدیداً مورد انتقاد قرار گرفته و برخی مترجمان xxx ۴ ا.ج. جی. سرور (H.G. Sarwar) مسلمان هندی که قرآن را در سال ۱۹۳۰ م به انگلیسی ترجمه کرد و در مقدمه ترجمه خویش به «سیل» به شدت انتقاد کرده است. xxx مسلمان که خود، قرآن را به زبان انگلیسی ترجمه کرده اند، سیل را شیاد و دروغگو خوانده است زیرا کلمات معینی را با قصد تحریف معنا به ترجمه افزوده است، و با اینکه عربی می‌دانسته است، بدترین معادل‌ها را ارائه کرده است. xxx ه دبلیو. جی. شلایر، آیا قرآن ترجمه جرج سیل قابل اعتماد است؟ ترجمه: عباس امام. علی وجیهی، ترجمان وحی، ش ۶۵ / ۱۰ xxx

مثال: بسم الله الرحمن الرحیم».
 (سیل) In the name of the most merciful God.
 در این ترجمه بخشی از آیه یعنی «رحمان» یا «رحیم» را ترجمه نکرده است و این اشکال ۱۱۴ بار تکرار شده است.

همین آیه را «سرور» اینگونه ترجمه کرده است:

We Commence (With the name of God. the most merciful) to begin)
(with(the most merciful)to the end

مثال دیگر: ماراچی (Marracci) در سال ۱۶۹۸ م ترجمه‌ای کامل از قرآن تحت عنوان (Refutatio Alcorani) به زبان لاتین منتشر ساخت که در پانوشت ذیل آیه ۵۲ سوره حج با توجه به آیه ۲۰ سوره نجم، داستان جعلی «غرانیق» را از تفسیر جلالین و طبری نقل کرده است که شیطان این سخنان را بر زبان پیامبرصلی الله علیه وآله وسلم جاری ساخت اما اندکی [یا چندی] بعد منکر آن سخنان گردید و کلمات و عبارات دیگری را جایگزین آنها ساخت این عبارت چنین بود.

«افرايتم اللآت و العزى و مناة الثالثة الاخرى، تلك الغرانيق العلى و ان شفاعتهن لترتجى»

سپس سیل تحت تاثیر ترجمه ماراچی قرار گرفت و بعد رادول (۱۸۶۱ م Rodwell، مترجم قرآن به زبان انگلیسی) تا حدودی از ترجمه سیل تأثیر پذیرفت. آقای «سرور» هر دو را به شدت مورد انتقاد قرار داد و مطلب را جعلی خواند.

مثال دیگر: « ما ارسلنا من قبلك من رسولٍ و لا نبیِّ الا اذا تمنى ألقى الشيطان في امنيته» (حج/ ۵۲)

«سیل» آیه فوق را اینگونه ترجمه کرد:

We have sent no apostle or prophet, before thee, but when he read,)
(,Satan suggested some error in his reading

در این ترجمه واژه «read» و «reading» به معنای خواندن و قرائت به کار رفته است در حالی که در آیه فوق واژه «تمنی» و «امنیة» وجود دارد. سیل در این ترجمه از ماراچی تبعیت کرده است ولی سرور از واژه «his longings» (تمنای وی) استفاده کرده است.

و جالب آن است که «رادول» بخشی از داستان جعلی «غرانیق» را همراه با آیات سوره نجم ترجمه کرده است که چنین است:

DO you see Al - Lat and Al - Ozza, and Manat the thired idol)
besides? These are exalted females, and verily their intercession is to be hoped for.***

شیطانی غرانیق است که در بالا از تفسیر طبری نقل شد. ***
وی ادعا می‌کند که بعداً جمله اخیر بعد از علامت سؤال (= besides الاخری) حذف شد و به جای آن این عبارت افزوده شد: «ألکم الذکر و له الانثی . تلك اذا قسمة ضیزي» (نجم/ ۲۲ - ۲۱)

what ? shall ye have male progeny and God female? This were indeed .an unfair Partition

بررسی:

داستان «غرانیق» افسانه‌ای جعلی است که طبری در تفسیر خود آورده است***
۷ طبری، جامع البیان، ۱۱۹۵ / ۱ *** و دیگران از او نقل کرده اند، سند این روایت از نظر علم رجال ضعیف است و مخالف عصمت پیامبرصلی الله علیه وآله وسلم است. مفسران و علمای اسلام در طول تاریخ آن را تکذیب کرده اند. *** ۸ نک: فتح الباری، ۸/۳۳۳، تفسیر کبیر فخر رازی، ۲۳/۵۰، تاریخ قرآن، محمد هادی معرفت، ۲۳-۲۴ *** بنابراین نقل يك داستان جعلی در يك تفسیر روانی، نمی‌تواند مبنای يك ترجمه قرار گیرد و مترجم به خود جرأت دهد که آن را در متن ترجمه بیاورد.

مثال دیگر: آندره شورقی (شورکی) یهودی بلند آوازه و متخصص در ترجمه کتاب‌های مذهبی در سال ۱۹۹۱ ترجمه‌ای از قرآن به زبان فرانسه منتشر کرد. وی در ترجمه خویش برخی جملات را که به سرزنش یهود می‌پردازد حذف کرده است از جمله:

« اذ قال موسى لقومه يا قوم إنكم ظلمتم انفسكم باتخاذكم العجل فتوبوا الي بارئكم فاقتلوا انفسكم ذلكم خيرلكم عند بارئكم فتاب عليكم إنه هو التواب الرحيم» (بقره/ ۵۴)

Quand Mussa dit a son Peuple: "O mon Peuple Vous Vous Lesez en .prenant Le Veau: retournez a Votre Createur

در این ترجمه تقریباً دو سوم از متن آیه، از کلمه «توبوا» به بعد ترجمه نشده است.*** ۹ حدیدی، جواد، ترجمه‌ای یهودی‌وار از قرآن مجید به زبان فرانسه، ترجمان وحی، ۱۵-۱۶/۱۲. *** که این نوع ترجمه از متخصصی همچون آندره شورقی، نوعی خیانت آگاهانه و بر اساس تعصبات مذهبی به شمار می‌آید. ب: برخی خاورشناسان آگاه و حق طلب بوده اند و در مطالعه قرآن به دنبال حقایق بوده اند حتی برخی آنان مسلمان شده اند.

اما این دسته نیز لغزش‌هایی دارند، که البته لغزش‌های آنان (همچون مترجمان مسلمان غیرخاورشناس) طبیعی است.
مثال: آندره دوری یه (Andre du Ryer) در سال ۱۶۷۴ م قرآن را از عربی به فرانسه ترجمه کرد و در مقدمه کتاب بدون تعصب به شرح عقاید مسلمانان می‌پردازد از جمله این که:

«ترکان xxx ۰۱ فرانسویان قرون وسطی همه مسلمانان را «عرب» می‌نامیدند، سپس از سال ۱۴۵۳ م که ترکان عثمانی قسطنطنیه را فتح و امپراطوری بزرگی تأسیس کردند، اعراب جای خود را به «ترکان» دادند. تنها از اواخر قرن هیجدهم به بعد بود که فرانسویان، رفته رفته، اقوام و ملیت‌های مختلف اسلامی را از هم باز شناختند. (ترجمان وحی، ۱/۴۱)، مقاله «نخستین ترجمه قرآن به زبان فرانسوی»، دکتر جواد حدیدی. (xxx) = مسلمانان (به خدای یگانه که خالق زمین و آسمان است و در روز رستاخیز نیکوکاران را پاداش می‌دهد و تبه‌کاران را به کیفر می‌رساند، معتقد هستند محمدصلی الله علیه وآله وسلم و عیسی و موسی و ابراهیم علیهم السلام را پیامبرانی بزرگ می‌دانند. در روز، پنج نوبت نماز می‌گذارند. . . .

اما ایشان در این ترجمه لغزش‌هایی نیز دارد از جمله:
در نامگذاری سوره‌ها، سوره «ماعون» را به پیروی از آیه «ارأیت الذی یکذب بالدين» سوره «دین» (Lalog = دین، قانون شرع در متون کهن) و سوره «همزه» را توسعاً سوره شکنجه (Persecution) نامیده است. xxx ۱۱ ترجمان وحی، ۱/۴۵. xxx

مثال دیگر: ترجمه قرآن کلوداتی ین ساواری در سال ۱۷۸۳ م به زبان فرانسوی منتشر شد.

او در موارد متعدد به لغزش‌های ترجمه «ماراچی» اشاره می‌کند و اشکالات او را در ترجمه بر ملا می‌سازد. xxx ۲۱ ترجمه ساواری، ص ۲۴۶ زیرنویس ۱ و ص ۲۷۹ زیرنویس ۱ و ص ۴۹۰ زیرنویس ۲. xxx
ولی در عین حال گاهی خودش گرفتار لغزش می‌شود، از جمله در مورد سوره «المسد» می‌نویسد:

«تبت یدا ابي لهب و تب . ما أغنى عنه ماله و ما كسب» (مسد / ۲-۱)
۱ . - La Puissance d' Abu - lahab s'est evanouie. Il a Peri lui .meme

۲ . ?A quoi lui ont servi ses immenses richesses

۱ . قدرت ابولهب به سستی گرایید و او نابود شد.
۲ . ثروت بی پایانش او را به چه کار آمد؟
در این ترجمه فعل ماضی «تبت» که در مقام نفرین است به صورت ماضی ساده اخباری ترجمه شده است و «ما» نافی در آیه دوم «ما» استفهامیه ترجمه شده است. xxx ۳۱ حدیدی، جواد، دومین ترجمه قرآن مجید به زبان فرانسه، ترجمان وحی، ش ۳۰ / xxx ۷ □

ناقص است